

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Iskolavezető: dr. Buday-Sántha Attila

A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK
SZEREPE A HELYI GAZDASÁG
FEJLESZTÉSÉBEN c.

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Mezei Cecília

Konzulens: Pálné dr. Kovács Ilona

Pécs, 2006.

1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A globalizáció hatásaként mind inkább felértékelődik a lokalitás szerepe, ezért *egy-
re fontosabb annak vizsgálata, hogy a helyi szint, a település hogyan képes megtalálni, megtartani a saját egyediségét.* Mivel a versenyképesség a helyi közösségek szintjén éppúgy megjelenik, mint a régiók vagy a nemzetállamok között, egyre szélesebb körben ismerik fel, hogy a települések túlélésének ma már elengedhetetlen feltétele a saját adottságokhoz igazodó helyi gazdaságpolitika és fejlesztési stratégia „megtalálása”.

Az utóbbi évtizedekben érzékelhetővé vált a *helyi gazdaságfejlesztés térhódítása* – a gazdaságpolitikai gyakorlatban és a tudományos kutatásokban egyaránt. Ugyanakkor még egyáltalán nem letisztázott a témakör elméleti háttere, de hiányosságok tapasztalhatók a nemzetközi, főként a közép-kelet-európai, így a magyarországi helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat dokumentáltságát illetően is. A választott téma aktualitását tehát nem kell külön bizonyítani.

A kutatási terület kijelölése során a szerzőt leginkább az motiválta, hogy a hazai sajátosságok feltárása, nemzetközi trendekkel való összevetése, illetve a helyi gazdaságfejlesztési elméleti háttérbe való illesztése olyan újszerű eredményekre vezethet, amelyek hasznosíthatók mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati szakemberek számára.

Az értekezés egyedisége a helyi (települési) önkormányzatok középpontba állítása, amely a szerző kutatói múltjával, a települési önkormányzatokhoz való „vonzódásával” hozható összefüggésbe.

Sajátosan gazdagította a dolgot az a lehetőség, amely *A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben* című, NKFP 5/074/2001 számú NKFP-programból fakadt. E kutatáshoz kapcsolódva kerülhetett sor arra a kérdőíves felmérésre, amelynek kiértékelése az értekezés szerves, talán legértékesebb részét képezi.

2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Az értekezés megírásához az alapot a nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintése nyújtotta. Hazánkban a helyi gazdaságfejlesztés (local economic development) ugyan gyakran ismételt politikai szlogen, ám mégsem túlkutatott terület. Szerencsére néhány mértékadó irodalom mégis született az elmúlt másfél évtizedben, többek között *G. Fekete Éva, Pálné Kovács Ilona, Faragó László, Horváth M. Tamás* és *Péteri Gábor* tollából.

A nemzetközi porondon a kapcsolódó tanulmányok és könyvek széles köre jelentette a problémát. A helyi gazdaságfejlesztésnek még nem alakult ki az ún. „alap”-irodalma, így igazi sikert jelentett a saját kutatási koncepciómhoz igazodó írások fellelése.

A saját helyi gazdaságfejlesztési definíció megalkotása, és a sajátos nézőpont, azaz a helyi önkormányzati szerepvállalás vizsgálata magával hozta, hogy az általam elfogadott, használt és hivatkozott *alapirodalom* szerzői *Robert J. Bennett, Steven Syrett, Edward J. Blakely, Ted K. Bradshaw* és *Cecilia Wong* lettek.

Áttekintettem számos, hazai és nemzetközi helyi gazdaságfejlesztési empirikus kutatás eredményeit és módszertanát, közülük néhányat bemutattam, néhányat a jövőbeli kutatási feladatok közé soroltam, néhányat pedig beépítettem a saját empirikus kutatásomba.

Empirikus kutatásom alapját a 3134 hazai települési önkormányzathoz és a fővárosi kerületekhez kiküldött kérdőív képezte. A 2003. december 31-ig önkéntesen visszaküldött 292 kérdőívből 288 értékelhető – a mintacsökkenést az anonim válaszadók indokolják –, ami 9,2 százalékos válaszadási hajlandóságot jelöl.

A kérdőív 66 kérdést tartalmazott. A 16 oldalas dokumentumot postai úton juttattuk el az összes települési önkormányzathoz, illetve az letölthető volt a TÖOSZ honlapjáról is.

A válaszadó települések regionális megoszlása jól leképezi az összes település regionális megoszlását. Ugyanakkor a vizsgált témakör nem túl sok területen nyújt lehetőséget a regionális összehasonlítás elvégzésére, mivel a régió nem közigazgatási egység, továbbá a jelenlegi szabályozás semmilyen megkülönböztetést nem tesz az önkormányzatok között a földrajzi hovatartozás alapján. Néhány kivétel van ez alól, mégpedig bizonyos központi támogatások, finanszírozási keretösszegek, fejlesztési programok adott régiókhoz kötése, vagy régiók szerinti szabályozása, ám ebben az esetben is a fejlett-fejletlen megkülönböztetés képezi az alapot, a tervezési-statisztikai régiólehatárolás pedig csupán a keretet nyújtja.

A hazai szabályozás nem indokolta a jogállás szerinti vizsgálódást sem, így a *fő kategóriaképző a településméret* lett. A legalapvetőbb vizsgálatokat tehát a méretkategória szerinti besorolás alapján végeztem el. Alaphipotézisem szerint a helyi gazdaságfejlesztés alapfeltételei, valamint e feladat ellátásához használt önkormányzati eszközrendszer tekintetében lényeges különbségeket fedezhetünk fel a kis-, közepes és nagytelepülések esetében, amely különbségek a lakosság szám függvényében alakulnak.

A méretkategóriákat a KSH által alkalmazott kategóriák összevonásával alakítottam ki. A túl sok kategória túlságosan elaprózta volna a vizsgálatot, a túl kevés kategória pedig pont a kimutatni vágyott eltéréseket eliminálhatta volna. Az a négyes felbontás, amelyet végül is használtam, az arany középútnak tűnik (*1. táblázat*).

1. táblázat

A felmérés mintájának megoszlása

Rézminta	Lakosságszám	Települések száma (2002. január 1.)	Települések a mintában	Rézminta a települések százalékában
Kisközség	–1.999	2355	195	8,2
Nagyközség	2.000–9.999	638	65	10,2
Kisváros	10.000–49.999	121	16	13,2
Nagyváros	50.000–	20*	11	55,0
Összesen:		3134*	287	9,2

* Budapestet kihagyva a vizsgálatból.

Forrás: Saját szerkesztés.

Ez alapján, a kutatás során kisközségeknek neveztem a 2000 fő alatti lakossal rendelkező településeket, nagyközségeknek a 2000 és 9999 fő közötti állandó népességű településeket – noha jól tudjuk, hogy itt vannak városi rangú települések is szép számmal. Kisvárosoknak neveztem a 10000-től 49999 főig terjedő népességgel rendelkező településeket, s végül nagyvárosoknak hívtam az 50000 fő feletti lakossággal rendelkező városokat és megyei jogú városokat.

3. KUTATÁSI KÉRDÉSEK

A kutatás kezdetén előzetes információim és a témakörben szerzett tapasztalatom alapján a következő kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztam meg:

- Mit értünk pontosan helyi gazdaságfejlesztés alatt? Van-e mértékadó definíció, irodalom, kutató a vonatkozó nemzetközi szakirodalom alapján?

Hipotézisem szerint található általánosan elfogadott helyi gazdaságfejlesztési definíció, így megtalálhatók azok a szerzők és források is, amelyek a szakterület alapját képezik.

- Kell-e helyi gazdaságfejlesztés?

Úgy gondolom, hogy ez a vita még nem dőlt el. Mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati szakemberek között található a helyi beavatkozások mellett kardoskodó és azt megkérdőjelező képviselőket is.

- Tekinthejtük-e a helyi önkormányzatokat a helyi gazdaságfejlesztési folyamat kiemelt szereplőinek? Mekkora szerep jut a helyi együttműködéseknek?

Azt feltételezem, hogy vannak olyan országok, ahol a helyi önkormányzatok kiemelkedő szerephez jutnak a helyi gazdaságfejlesztés területén. Magyarországot mindenképpen ebbe a kategóriába sorolhatjuk. A partnerség kiépülésének gyakorlatát szintén országspecifikus tényezőnek gondolom.

- Milyen és mekkora források jutnak a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések kivitelezésére?

Hipotézisem szerint jelentős források aktivizálódnak helyi szinten. A finanszírozásba az uniós és az állami pénzek mellett a magántőke és az önkormányzati saját források is bekapcsolódnak. Ám a források mértéke és összetétele már az adott ország önkormányzati rendszerétől és decentralizációs „szintjétől” függ.

- A helyi gazdaságfejlesztés szereplői segítségül hívják-e a tervezés eszközét a siker érdekében?

Optimistán úgy vélem, hogy tervezés nélkül nincs helyi gazdaságfejlesztés.

- Milyen eszközöket használnak a helyi gazdaságfejlesztés során? Ezen eszközök egyediek vagy a kiválasztott stratégiától függenek?

Kutatásom során az eszközök sokféleségére számítok, köztük számos egyedi darabra, ám többségben – vélhetően – a stratégiafüggő, így tehát modellszerű eszközök használata terjedt el.

- Milyen sajátosságokkal rendelkezik a helyi gazdaságfejlesztés Magyarországon? Vannak-e egyedi gazdaságfejlesztési eszközök, sajátos szereplők, különös finanszírozási formák a hazai gyakorlatban?

Hipotézisem szerint a hazai helyi gazdaságfejlesztésnek vannak egyedi vonásai, de nem beszélhetünk „magyar modellről”, csupán a sajátos körülményekhez alkalmazkodó eszközökről, finanszírozási formákról és a szokásostól eltérő szerepet vállaló résztvevőkről.

4. A DOLGOZAT SZERKEZETE

4.1. A helyi gazdaságfejlesztés értelmezése

Az értekezés önálló alfejezetét képezi a helyi gazdaságfejlesztés értelmezése körüli „kavalkád” bemutatása. A négy vizsgálati dimenzió mentén (kik a fejlesztés mozgatói, milyen erőforrásokat használnak fel, milyen célból és milyen területi dimenzióban) számos szerző definícióját áttekintem, majd bemutatom az általam használt helyi gazdaságfejlesztési értelmezés fő jellemzőit.

A helyi gazdaságfejlesztés olyan, a helyi gazdaság életébe történő, külső és/vagy belső erőforrásokat hasznosító, tudatos beavatkozás, melynek kezdeményezője lehet külső szereplő is (pl. kormányzat, EU, külföldi tőke), de a folyamat kulcsa mégis a helyi szereplők részvétele, akik vagy kezdeményezőként, vagy a külső fejlesztési elképzelés elfogadóiként, támogatóiként és alakítóiként lépnek fel.

Fontos kitétel, hogy a piaci folyamatokba csak közösségi felhatalmazás alapján lehet beavatkozni, így a helyi önkormányzatokat gyakorlatilag kihagyhatatlannak tartom a helyi gazdaságfejlesztésből, de más közreműködők részvétele is sikerfeltétel.

A helyi gazdaságot érintő beavatkozásokat tágan értelmezem, bele tartozik az infrastruktúrafejlesztés, a szolgáltatásfejlesztés, a humán erőforrás-fejlesztés, a vál-

lalkozásfejlesztés, az ún. külső gazdaságosság biztosítása és a közösségfejlesztés is, azaz leginkább társadalmi-gazdasági fejlesztést értek alatta.

A kutatás során *a helyi szintet a településsel azonosítottam*. Tettem ezt annak tudatában, hogy a hazai szabályozás a helyi gazdaságfejlesztés területén a települési önkormányzatokat „ajándékozta” meg a megfelelő kompetenciával és eszközrendszerrel. Választásomat támogatta az a tény is, hogy a szakirodalom áttekintése során találok néhány hasonló, a helyi önkormányzatok szerepével foglalkozó kutatással, elemzéssel, igaz zömében olyan országokban, ahol nagyméretű helyi önkormányzati egységek működnek. Kivételt képeznek viszont a közép-kelet-európai országok, ahol *Young* és *Kaczmarek* (2000¹) szerint a helyi gazdaságfejlesztési vizsgálatoknak ez egy indokolt, ámde elhanyagolt dimenziója.

A hazai helyi önkormányzati gazdaságfejlesztési szerepkör megítéléséhez egy nemzetközi kitekintés során azt vizsgáltam, hogy a helyi önkormányzatok és az egyéb helyi gazdaságfejlesztési szereplők milyen hatáskörökkel, mozgástérrel és eszközrendszerrel rendelkeznek más országokban.

A lehetséges helyi gazdaságfejlesztési résztvevők közül kitérek a nemzetállamok feletti szervezetekre (pl. EU, OECD), a központi kormányokra, az egyes ágazati minisztériumokra és dekoncentrált szervekre, a területi közigazgatási szervekre (megyei, regionális önkormányzatok), a területi szinten működő public-private szervezetekre (pl. ügynökségek) és az önkormányzati társulásokra.

A helyi szinten működő szereplők közül kiemelten foglalkozok a helyi önkormányzatokkal és azok hivatalaival, az egyéb helyi fejlesztőszervezetekkel (pl. ügynökségek), a helyi vállalkozásokkal, a vállalkozói együttműködésekkel, a gazdasági kamarákkal, a bankokkal és pénzügyintézetekkel, az egyetemekkel és a kutatóintézetekkel, a szakszervezetekkel és a civil szervezetekkel.

Megállapítást nyert, hogy *a nemzetközi gyakorlat egyértelműen igazolja a helyi önkormányzatok gazdaságfejlesztési beavatkozásainak létjogosultságát*, mivel a *helyi önkormányzatok biztos szereplői a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezéseknek* világszerte. Rajtuk kívül azonban még sok helyi szereplő részt vesz a helyi fejlesztésekben. A lehetséges közreműködők köre országonként változhat, hiszen az függ a településrendszertől, a közigazgatási rendszertől és annak finanszírozásától, a társadalmi szerveződések hagyományától, a vállalkozásfejlesztésre létrehozott intézményrendszertől, a bankrendszertől, az oktatási rendszertől, az érdekvédelmi szervezetek erejétől, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

A nemzeti sajátosságokat kiszűrve megállapítható, hogy a következő fontosabb helyi, térségi résztvevők játszanak központi szerepet általában a helyi gazdaságfejlesztés folyamatában:

- helyi, területi önkormányzatok, önkormányzati társulások, önkormányzati fejlesztő szervezetek,
- központi kormányzati hivatalok, dekoncentrált szervek,
- fejlesztési ügynökségek, egyéb közösségi-magán szervezetek,
- kamarák, vállalkozói együttműködések, magánvállalkozások,
- egyetemek, kutatóintézetek,

- bankok, pénzintézetek,
- szakszervezetek,
- helyi társadalmi szervezetek, harmadik szektorbeli szervezetek.

Mivel a helyi gazdaságfejlesztésben részt vevők köre országonként változik, az általuk létrehozott helyi gazdaságfejlesztési szervezetek is különbözőek lehetnek. *A hangsúly nem is az egyes szereplőkön van, hanem sokkal inkább az általuk létrehozott együttműködésekben, és az egyes szereplők közötti horizontális és vertikális kapcsolatokon (Cameron et al. 2000²).*

Fontos kérdés, hogy a fent bemutatott szereplők hol és hogyan avatkoznak be a helyi gazdaságfejlesztés folyamatába. Ezért képez külön vizsgálati területet maga a *fejlesztési folyamat*, illetve annak három kiemelt része: a tervezés, a finanszírozás és az értékelés.

A *tervezést* a helyi siker egyik lehetséges letéteményesének tartom. Optimális esetben *a fejlesztés minden szakaszát végigkísérő tervezési tevékenység* egy tanulási folyamatot eredményez, könnyebben ellenőrizhetővé, értékelhetővé teszi a tevékenységeket, és elősegíti a szerteágazó erőforrások és célok koordinációját.

Ennek ellenére a nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy a helyi önkormányzatok többsége ugyan készít fejlesztési terveket, de nem mindegyik. Ezzel összefüggésben az is megállapítható, hogy a helyi beavatkozások *értékelése* sem terjedt el széles körben, s ennek módszertani okai is vannak.

Megkerülhetetlen a helyi fejlesztések *finanszírozásának* vizsgálata. Pénzügyi fedezet hiányában számos jó ötlet, jó kezdeményezés marad csupán a tervasztalon, míg elegendő források birtokában életképtelen beruházások is megvalósulhatnak. Jó esetben olyan kezdeményezések indulnak útra, amelyek csak kezdőtőkét igényelnek, de utána már önfenntartóan tudnak működni. Ennek esélyét növeli, ha nem csak önkormányzati és kormányzati forrásokból finanszírozódik egy-egy helyi beruházás, hanem a magántőke is szerepet vállal benne.

Kutatásom szempontjából azonban az önkormányzati magatartás vizsgálata volt a legfontosabb. Megállapítottam, hogy a helyi önkormányzatok szerepvállalása a helyi gazdaságfejlesztés finanszírozásában több tényezőtől függ egyszerre. Meghatározó:

- a szabályozási háttér (a decentralizáció és az autonómia mértéke);
- az önkormányzatok pénzügyi forrásai, hitelszerzési lehetőségei;
- az önkormányzati források szerkezete (kötött/szabad felhasználású);
- az önkormányzat vagyoni háttere;
- az állami, tagállami, regionális gazdaságfejlesztési források mértéke és elosztásának módja;
- a helyi önkormányzatok részvételi gyakorisága a közösségi-magán együttműködésekben, s ezáltal a magánforrás szerzési és további támogatás szerzési képességük alakulása;
- a helyi önkormányzatok pályázati gyakorlata (ugyanis jelentős állami és nemzetközi pályázatok nyílhatnak meg előttük).

4.2. A helyi gazdaságfejlesztés néhány elméleti kérdése

Ez az elméleti fejezet a *beavatkozás/be nem avatkozás* kérdéskörét járja körül. Teszi ezt elsőként az elméleti közgazdasági iskolák és a regionális gazdaságtani elméletek szemszögéből – rávilágítva arra, hogy az egyes iskolák nézeteibe a helyi gazdaságfejlesztés koncepciója mennyire illeszthető be.

Bemutatva *Blakely és Bradshaw*³ (2002) valamint *Chapin*⁴ (2003) kritikáit, elfogadom, hogy a felvázolt fejlődési elméletek nem alkalmasak a helyi gazdasági fejlődés pontos leírására, így meg kell fogalmazni a helyi gazdaságfejlesztés általános elméletét. *Blakely és Bradshaw* (2002) az említett koncepciók szintéziséből meg is alkotta azt, kihangsúlyozva az elhelyezkedés, a vállalkozói bázis, a humán és a közösségi erőforrások szerepét (2. táblázat).

2. táblázat

A helyi gazdaságfejlesztés tényezőinek újradefiniálása

Tényezők	Hagyományos felfogás	Új koncepció
Elhelyezkedés	A fizikai elhelyezkedés (a természeti erőforrások, a piacok, a közlekedési hálózatok közelsége) bővítik a gazdasági lehetőségeket.	A minőségi környezet és az erős közösségi kapacitás hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez.
Vállalkozói bázis	Az exportorientált ágazatok és vállalkozások munkahelyeket teremtenek, és gazdagítják a helyi üzleti életet.	A versenyképes ágazatok regionális hálózatokba szerveződött klaszterei a növekedés és a jövedelem-szerzés „forrásai” lehetnek.
Humán erőforrások	A több vállalkozás több munkahelyet teremt, még akkor is, ha mindezt a minimálbér alkalmazása mellett teszi.	Az átfogó készségfejlesztés és a technológiai innováció minőségi munkahelyek megteremtéséhez és magasabb munkabérekhez vezet.
Közösségi erőforrások	Az üzletorientált célszervezetek hozzájárulhatnak a gazdasági lehetőségek kibővüléséhez.	A különféle közösségi szervezetek együttműködése szükséges a versenyképes ágazatok támogatásához, a helyi fejlődés elősegítéséhez.

Forrás: Blakely–Bradshaw, 2002. p. 67.

Mivel a helyi gazdaság életébe történő beavatkozások létjogosultsága nemcsak az elméleti közgazdászokat foglalkoztatja, e fejezetben külön kitérek a gyakorlati szakemberek és a helyi gazdaságfejlesztési terület kutatói körében megfogalmazott érvekre és ellenérvekre egyaránt.

Nézetemhez *Faragó László* (2004⁵) korlátozott beavatkozási lehetőségekről vallott véleménye áll legközelebb. Úgy vélem, hogy *vannak olyan körülmények*, olyan helyzetek, amikor egy *arra alkalmas helyi szereplő sikeresen beavatkozhat a helyi folyamatokba*. Tipikusan ilyen szituáció például a helyi munkaerő-piaci problémák kezelése, nem véletlenül szerepel ez a leggyakrabban a helyi gazdaságfejlesztési célkitűzések között.

Állást foglalva tehát a beavatkozások mellett végigjárom a lehetséges beavatkozási stratégiákat és eszközöket.

A stratégiák közül foglalkozok a legelterjedtebb *kereslet- és kínálatoldali megközelítésekkel*, de más csoportosításokat (*Savitch–Kantor*, 2003⁶; *Blakely–Bradshaw*, 2002) is bemutatok.

Áttekintve az egyes országok helyi gazdaságfejlesztési gyakorlatában alkalmazott eszközöket, megállapítható, hogy az eltérő gazdaságfejlesztési szabályozás és szervezetrendszer ellenére nagyon *hasonló eszközöket alkalmaznak a helyi önkormányzatok és a helyi gazdaságfejlesztő szervezetek*.

Alig akad egy-két speciális, országspecifikus eszköz. Ide sorolható a közvetlen vállalkozói támogatások köre, amely Svédországban és Szlovákiában csak korlátozottan, Németországban és Dániában egyáltalán nem megengedett, Franciaországban pedig a régiók hatáskörébe tartozik. Egyáltalán nem megszokott eszköz az amerikai önkormányzatoknál alkalmazható garancianyújtási, hitelezési gyakorlat. Ez sok európai országban (pl. Szlovákia) elképzelhetetlen a szabályozás és a finanszírozás miatt.

Van néhány széles körben alkalmazott instrumentum. Például a helyi önkormányzatok általában élhetnek az adókedvezmények, -mentességek nyújtásának lehetőségével (de például Bulgária, Lettország és Litvánia kivételt képez). Idetartozónak vélem az infrastruktúrafejlesztést, a telephely-biztosítást, a stratégiakészítést és a háttérszabályozást. Gyakori eszköz még a KKV-k támogatása, a helyi termékek promóciója, a K+F ösztönzése, a képzés, továbbképzés támogatása valamint a vállalkozói tanácsadás.

Divatos, de mégis országonként eltérő jellemzőkkel bíró eszköz az ipari körzetek, parkok, a vállalkozási zónák és az inkubátorházak hálózatának kialakítása.

Az, hogy a rendelkezésre álló gazdaságfejlesztési eszközrendszerből mely elemeket alkalmazzák a helyi gazdaságfejlesztők, függ a helyi célrendszertől és a kiválasztott stratégiától. Ez utóbbit viszont a vezérelvként elfogadott gazdaságfejlesztési elméleti háttér és a helyi körülmények, sajátosságok (gazdasági, politikai, természeti, társadalmi környezet) determinálják.

Az értekezés további részében azt vizsgálom, hogyan történik mindez a gyakorlatban Magyarországon.

4.3. A településfejlesztés és a gazdaságfejlesztés hazai szabályozása

A nemzetközi helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat áttekintésekor már láthattuk, hogy *a szabályozási háttér alapvetően meghatározza a helyi kezdeményezésekben résztvevők mozgásterét*, aktivitását, szerepét. Ezért tartottam indokoltnak a hazai potenciális helyi gazdaságfejlesztési szereplőkre vonatkozó jogi szabályozás bemutatását.

A dolgozat sajátos szemléletéből, és a települési önkormányzatokat helyzetbe hozó hazai szabályozásból kifolyólag az önkormányzatok, illetve társulásaik kitüntetett figyelmet érdemelnek.

Foglalkozok továbbá a települési önkormányzatokon kívüli szereplők helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeivel, hiszen az egyrészt alapvetően meghatározza az önkormányzatok mozgásterét (pl. feladatvállaláskor, a helyi együttműködések alakításakor vagy a helyi szereplők bevonásakor), másrészt pedig képet rajzol a települési önkormányzatok nélküli helyi gazdaságfejlesztés lehetőségeiről.

A helyi gazdaságfejlesztés hazai szereplői közül kitérek a központi kormány, az ágazati minisztériumok és dekoncentrált szerveik, a regionális fejlesztési tanácsok, a regionális fejlesztési ügynökségek, a megyei területfejlesztési tanácsok, a megyei önkormányzatok, a kistérségi fejlesztési tanácsok, a gazdasági kamarák, néhány vállalkozásfejlesztési szervezet, a bankok és pénzügyintézetek, a kockázati tőketársaságok, az egyetemek és a kutatóhelyek, a vállalkozások, a szakszervezetek és a civil szervezetek szerepére.

4.4. Gazdaságfejlesztési gyakorlat a hazai települési önkormányzatoknál

A fentiek ismeretében kerül sor *a helyi gazdaságfejlesztés hazai települési önkormányzati gyakorlatának részletes bemutatására*, mégpedig az értekezés elején megalkotott definíció elemeinek figyelembevételével.

Magyarországon a globalizáció és a rendszerváltás utáni nagy gazdasági átrendeződés új feladatok elé állította a helyi önkormányzatokat. Ugyanakkor a hazai helyi önkormányzati gazdaságfejlesztési szerepvállalás mértékének, illetve a helyi politika és a helyi eszközrendszer alakulásának felmérése nem tartozott a túlkutatott területek közé az utóbbi 10–15 évben. Így a dolgozat bázisát képező *kérdőíves felmérés* mindenképpen hiánypótlónak tekinthető.

Ebben a fejezetben a módszertani részben felvázolt empirikus kutatás eredményeinek a bemutatására vállalkozom, összevetve azt további adatokkal, információkkal – rávilágítva a fontosabb összefüggésekre, és a helyi önkormányzatok gazdaságfejlesztési gyakorlatának időbeli változására.

Párhuzamot vonva az értekezés elméleti, elemző része és az itt bemutatásra kerülő gyakorlat között, kiemelten foglalkozok a tervezéssel, a fejlesztés lehetséges

szereplőivel, a partnerség kérdésével, a finanszírozással, a beavatkozás/be nem avatkozás dilemma megítélésével és a sikerességgel.

Kimutatható, hogy *a települési önkormányzatok tervezési gyakorlatát* tekintve óriási lemaradások vannak a szükséges, az optimális, vagy akár a jogszabályban megkövetelt szinthez képest. A tervezés, főként a gazdálkodástervezés hiánya is hozzájárul ahhoz, hogy a települési önkormányzatok saját fejlesztéseik kivitelezése során a kormányzati támogatáspolitikai aktuális prioritásaihoz igazodnak, vagy komoly tervező munka nélkül döntenek lényeges kérdésekről (vagyonértékesítés, infrastruktúrafejlesztés stb.).

Negatívum még *az önkormányzati rendszer finanszírozási formája* és a települési önkormányzatok *elégtelen mértékű saját forrása*.

Ugyanakkor megoldást jelenthet a problémákra az *önkormányzati együttműködések* kiszélesítése, akár más önkormányzatok, akár a helyi vállalkozások, akár más helyi, térségi szereplők irányába.

Elősegítheti továbbá a sikeres helyi kezdeményezések végrehajtását a megfelelő *szervezeti, személyi háttér* biztosítása a polgármesteri hivatalokban, vagy a feladatellátásra feljogosított külső fejlesztési szervezeteknél.

Az elemzés során számos aspektusát megvizsgálva a magyar települési önkormányzatok helyi gazdaságfejlesztési gyakorlatának, megállapítható, hogy *a települések méretük, adottságaik, önkormányzati menedzsmentjük függvényében eltérőképpen használják ki a szabályozási háttérből fakadó és a települési adottsághoz kötődő lehetőségeket*. Más-más tényezők lehetnek hangsúlyosak a különböző települések fejlesztési stratégiájában, és a célkitűzések megvalósításához eltérő eszközöket használhatnak. Vannak olyan önkormányzatok, amelyek aktívabbak a helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások kezdeményezésében, illetve az ehhez kötődő együttműködések kiépítésében, és látványos eredményeket képesek felmutatni. Vannak viszont olyanok is, amelyeknél a rendszerváltás óta eltelt időszak alatt – látszólag – nem történt előrelépés. Míg az előbbi kategória települései többségben a nagyvárosok köréből kerülnek ki, megállapítható, hogy minden méretkategóriában található a helyi gazdaságfejlesztésben aktívan részt vevő önkormányzattal rendelkező település. A helyi gazdaságfejlesztéshez köthető bárminemű kezdeményezés hiánya azonban csak a kisebb lakosságszámmal rendelkező településekre jellemző.

Összességében, a kutatás igazolta azt a hipotézisemet, hogy *a klasszikus helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások levezénylésére a nagyobb településeknek, a nagyvárosoknak vannak meg igazán az eszközei, és a kisebb települések csak a lehetőségeikhez mérten képesek speciális gazdaságfejlesztési kezdeményezésekben való részvételre*. Esetükben megoldást a *térségi összefogás* jelenthet – a stratégia-készítéstől elindulva egészen a végrehajtásig, a kivitelezésig.

A jövőben a helyi gazdaságfejlesztés gyakorlatának általánossá válásához fontosnak tartom *a nemzetközi gyakorlathoz igazodó helyi gazdaságfejlesztési feltételrendszer biztosítását*, mind a szükséges közösségi források, mind pedig a nélkülözhetetlen helyi gazdaságfejlesztési szereplők mozgástere, lehetőségei oldaláról.

5. AZ INDULÓ HIPOTÉZISEK ELFOGADÁSA ILLETVE ELVETÉSE

Előzetes várakozásaimmal ellentétben *a helyi gazdaságfejlesztésnek nincs általánosan elfogadott definíciója*. A kifejezést sokan és sokféle értelemben használják, gyakran a pontos definíció rögzítése nélkül. A keresletoldali helyi gazdaságfejlesztési megközelítések alatt van, hogy a munkapiaci keresletoldali beavatkozásokat értik, van hogy a keresletteremtést. A közösségfejlesztés gyakran a közösségi részvételű fejlesztéseket takarja, míg az amerikai szakirodalomban a társadalmi csoportok, szűkebb közösségek fejlesztési gyakorlatát értik alatta. Számos ilyen példát fel lehetett volna sorolni, ám ehelyett *megalkottam a saját definíciómat*, amelynek a közösségi beavatkozások, a külső-belső erőforrások és kezdeményezők, valamint a helyi szereplők részvétele a sarkalatos pontjai.

E definíció következetes alkalmazása egyúttal kijelölte számomra a mértékadó irodalmat. Nyilván olyan szerzőkre támaszkodhattam elsődlegesen, akik foglalkoztak a közösségi részvételű helyi kezdeményezésekkel, a helyi részvétellel, valamint – s ez a dolgozat sajátos szemléletéből fakad – a helyi önkormányzatok gazdaságfejlesztési folyamaton belül betöltött szerepével.

A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások körüli vita elméleti szinten még nem zárult le, a gyakorlat azonban mindenképpen a helyi kezdeményezések létjogosultságát igazolja. A helyi beavatkozások értékelésének elterjedésével, a módszertan tökéletesítésével azonban ez a kép még változhat, hiszen a helyi gazdaságfejlesztési források áttekintésekor igazoltam, hogy *legtöbbször közpénzek felhasználásáról és közvagyon adott célú hasznosításáról van szó*, amely óhatatlanul felveti a hatékonyság kérdését.

A közösségi-magán együttműködések elterjedésével egyre meghatározóbb a magántőke részvétele is a helyi kezdeményezések finanszírozásában, ami a megtérülési követelmény fokozottabb érvényesülését, az önfenntartó projektek kivitelezését, a piac igényeinek figyelembevételét, az üzleti szempontok érvényesítést és a vállalkozói magatartás megjelenését eredményezi a helyi gazdaságfejlesztés során. *A magántőke részvétele elősegíti a helyi célkitűzésekhez – és nem a nemzetközi és nemzeti fejlesztési projektekhez – igazodó kezdeményezések felvállalását, a helyi érdekek érvényesítését*.

A helyi gazdaságfejlesztésre fordított források nagyságrendjére vonatkozóan nem tudtam átfogó megállapításokat tenni, hiszen csak elvétve találok ilyen adatokkal. Az amerikai, angliai és portugál adatok mindenképpen azt igazolták, hogy érdemes mind időbeli, mind pedig területi dimenzióban ilyen vizsgálatokat folytatni, ám ez a jövőbeli kutatási feladatok közé tartozik.

A helyi gazdaságfejlesztési szereplők áttekintésének leglényegesebb eredménye annak igazolása, hogy *a helyi önkormányzatok kiemelt kezelése a témakör kutatása*

során nem csupán a magyar szabályozási háttér egyenes következménye, hanem a nemzetközi gyakorlat is alátámasztja ezt a vizsgálati szempontot. Igazoltam, hogy Magyarországon, sok más országhoz hasonlóan, a helyi önkormányzatok a helyi gazdaságfejlesztés kiemelt, de nem egyedüli szereplői.

Míg a nemzetközi gyakorlatban a gazdaságfejlesztés során egyre hangsúlyosabb szerep jut a közreműködők közötti vertikális és horizontális koordinációnak, valamint az együttműködéseknek, nálunk komoly elmaradások mutatkoznak ezen a téren.

A partnerségépítés gyakorlata – előzetes várakozásaimnak megfelelően – országspecifikus tényezőnek tűnik, olyan, részben a nemzetközi támogatások által ösztönzött világtrendnek, melynek adaptációja kétségtelenül függ az adott ország társadalmi, kulturális, gazdasági, szervezetrendszeri, politikai háttérétől, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

A tervezés eszközének használata sem a hazai, sem pedig a nemzetközi helyi gazdaságfejlesztési gyakorlatban nem terjedt el olyan széles körben, mint arra számítottam, bár empirikus kutatások kimutatták, hogy a helyi önkormányzatok többségénél készül helyi gazdaságfejlesztési stratégia – Magyarországon pedig településfejlesztési koncepció. Arra vonatkozóan, hogy az elkészült tervekhez mennyiben igazodnak a tervkészítetők nem tudok optimista becslést megfogalmazni, mivel több kutató (Syrett, 1995⁷; Reese, 1997⁸) is ezzel ellenkező tapasztalatokról számolt be.

A helyi gazdaságfejlesztés nemzetközi gyakorlatának bemutatása során igazoltam a helyi eszközök sokszínűségét, ugyanakkor nem találok egyedi eszközöket. Ennek egyik oka lehet, hogy az ún. sikertörténetek, sikertelepülések, sikerrégiók széles körben ismertté válnak, így sokan próbálják adaptálni „a jól bevált receptet”. Ugyanakkor sok eszköz „sikerességét” pont az egyedisége jelenti, míg általános alkalmazásuk hatékonyságvesztést okoz pl. az adókedvezmények széleskörű használata az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban, vagy az ipari parkok elterjedése Magyarországon. A másik oka lehet, hogy a gazdaságfejlesztők olyan eszközöket használnak, amelyeket engednek nekik, tehát a szabályozási háttér is uniformizálható. A nemzetközi (pl. európai uniós) programok szintén segítenek elterjeszteni egy-egy eszköz használatát. De a legfontosabb indok, hogy nincsenek az adott célkitűzésekhez és a helyi körülményekhez igazodó, biztos sikert eredményező eszközök, ezért a helyi gazdaságfejlesztés szereplői – tulajdonképpen – próbálkoznak, minden lehetséges eszközt bevetnek. Ugyanez a megállapítás gyakorlatilag a magyar helyi önkormányzati gazdaságfejlesztési eszközhasználatra is igaz.

Kutatásom során a hazai helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat számos jellemző vonását bemutattam. A helyi önkormányzatok ráébredő magatartása és egyre fokozottabb helyi gazdaságfejlesztési szerepvállalása nem egyedi dolog, több országban is találkozhattunk hasonlóval. A helyi önkormányzatokat helyzetbe hozó szabályozásról láthattuk, hogy Magyarországon kívül még jó néhány helyen alkalmazták.

Nyugat-Európában kevésbé (pl. Portugáliában, Spanyolországban, Görögországban), Közép-Kelet-Európában viszont általánosan elterjedt a hazai helyzethez ha-

sonló „partnerségi deficit” jelenléte, azaz a civil és az üzleti szféra ilyen mérvű távolmaradása az önkormányzati irányítású helyi kezdeményezésektől.

A közép-kelet-európai országok általános jellemzője a helyi önkormányzatok kedvezőtlen finanszírozási helyzete, amely a feladatoktól szabaduló központi kormányzati, és a növekvő szerepvállalásra kényszerülő helyi önkormányzati magatartás eredőjeként, illetve a feladatvállaláshoz nem igazodó finanszírozás következményeként jön létre. Mindez nagymértékben korlátozza a helyi önkormányzatokat a helyi kezdeményezések pénzügyi háttérének előteremtésében. A *külső* (állami, nemzetközi) *támogatások helyi fejlesztési célokat befolyásoló, deformáló hatása* szintén a közép-kelet-európai térség valamennyi országát érinti.

Magyar sajátosság viszont *a helyi önkormányzatokon kívüli helyi gazdaságfejlesztési szereplők némelyikének részvételi módja a helyi kezdeményezésekben*. Ide sorolhatók pl. a *gazdasági kamarák*, amelyek a legtöbb nyugat-európai országban vagy például Lengyelországban meghatározó résztvevői a gazdaságfejlesztésnek, nálunk viszont a kötelező tagság eltörlésével és a területfejlesztési törvény módosításával megfosztották őket ettől a szerepkörtől.

A hazai *szakszervezeti* mozgalom soha sem volt olyan erős, mint pl. Angliában, így nálunk a munkavállalói érdekvédelmi szervezetek nem vállalnak oroszlánrészt a helyi fejlesztésekben.

A munkaadói oldalról a *multinacionális cégek* általában kívülállóak maradnak (ez nemzetközi tendencia), vagy gazdasági erejüket kihasználva irányítják az önkormányzati döntéseket. A hazai *KKV-bázis* viszont hiányzik vagy nem elég erős a helyi fejlesztésekben való részvételhez. Az *üzleti szféra* helyi kezdeményezésekben való szerepvállalását gátolja a vállalati menedzsment és a K+F Budapest központúsága. Ugyanez igaz a *bankok és pénzintézetek* viszonylatában is. A *takarékszövetkezetek* nem képesek ezt az űrt pótolni, valamint hiányoznak a térségi *kockázati tőketársaságok* is.

Sajátos, bár Közép-Kelet-Európában nem egyedülálló (pl. Románia, Bulgária) szereplők a regionális és megyei *területfejlesztési tanácsok*. Egyrésztől két területi szintre is létrehozták őket (talán párhuzamosan), másrésztől a folyamatos szabályozási változtatások során pont a tanácsok üzleti és civil szférával való kapcsolatát gyengítették, harmadrészt pedig tulajdonképpen pénzosztó és nem fejlesztő szerepet szántak nekik. E sajátos térségi szereplők életre hívása egyúttal a *megyei önkormányzatok* térségfejlesztői ambícióinak végét is jelentette.

Összegezve a hipotéziseim mérlegelését, többségben helytálló elgondolásaim voltak a kutatást megelőzően, ami egyúttal azt is jelenti, hogy csak néhány „meglepő” eredmény született a vizsgálat során. Ezeket, valamint a kutatási hipotéziseimhez igazodó következtetéseimet gyűjtöttem össze a következő részben.

6. A KUTATÁS LEGFONTOSABB EREDMÉNYEI

A dolgozat egyik legfontosabb eredményének tekintem a kapcsolódó szakirodalom adott vizsgálati szemlélethez illeszkedő szűrését, strukturált bemutatását, és az abban közölt *kutatási eredmények, szemléletek, módszertanok szintézisét.*

A nemzetközi szakirodalomban elvétve találkozhatunk ehhez hasonló, olyan helyi gazdaságfejlesztési kutatással, amely *a helyi önkormányzatok szerepvállalása* oldaláról közelítené meg a kérdést. Noha a modern partnerségi irodalom is fontos szereplőként foglalkozik a helyi önkormányzatokkal, mégis sokkal hangsúlyosabb a régiók és a területi középszintek kérdéskörének vizsgálata, mivel egyre elterjedtebb az a nézet, hogy a hatékonyság kritériuma miatt ők lehetnek a helyi gazdaságfejlesztés központi szereplői.

Ezzel a megállapítással én nem is vitatkozok. Áttekintve azonban a helyi gazdaságfejlesztési résztvevők körét, egyrészt a *tipikus szereplők* között ott találjuk a helyi önkormányzatokat, másrészt tapasztalható, hogy a térségi fejlesztési szervezetek jó részének (pl. regionális fejlesztési ügynökségek, önkormányzati társulások) a helyi önkormányzatok is tagjai. Továbbá a területi gazdaságfejlesztési szervezetrendszer és a sikeres helyi gazdaságfejlesztési programok is alulról építkeznek, így *a helyi önkormányzatok gyakorlatilag kihagyhatatlanok ebből a gazdaságfejlesztési struktúrából.*

Kutatásom során *összegyűjtöttem* és többféle szempontból (országoként, stratégiánként, gyakoriság szerint) csoportosítottam *a helyi önkormányzatok által használt helyi gazdaságfejlesztési eszközöket*, felvonultattam néhányat az alkalmazható stratégiák közül, és foglalkoztam a helyi gazdaságfejlesztési faktorokkal is. Eközben *áttekintettem a helyi önkormányzatok gazdaságfejlesztési szerepvállalását nemzetközi léptékben*, valamint szűkebb körben vizsgáltam a kezdeményezések tervezésének és finanszírozásnak gyakorlatát.

Munkám során a következő főbb megállapításokat tettem:

- 1) A helyi gazdaságfejlesztési közreműködők köre a helyi adottságoktól, jellemzőktől függően változik.
- 2) A partnerségépítés gyakorlata országspecifikus, egyebek mellett társadalmi, kulturális elemektől is függő tényező.
- 3) A helyi gazdaságfejlesztési eszközök sokszínűsége mellett jellemző az eszközhasználat homogén volta.

A hazai helyi önkormányzatokhoz kiküldött kérdőíves kutatásom hiánypótlónak tekinthető mind a helyi gazdaságfejlesztési, mind pedig a helyi önkormányzatokkal foglalkozó szakma szempontjából. Ezen empirikus kutatás segítségével számos *új eredmény* megfogalmazásához jutottam el:

- 1) Annak ellenére, hogy az elméleti szakemberek folyamatosan vitáznak a piaci folyamatokba való külső beavatkozások létjogosultságán, illetve ezen akciók

sikerességén, kimutattam, hogy a nemzetközi tendenciákhoz igazodóan *a hazai települési önkormányzatok* már a kilencvenes évek elejétől *egyértelműen kezdeményező szerepet vállalnak a helyi gazdaság fejlesztésében*. Ezzel párhuzamosan fokozatosan erősödik az önkormányzatok részéről az állami segítség, főként anyagi támogatás várása is. E *kettősség* hátterében a hazai önkormányzati rendszer finanszírozási sajátosságai állnak.

- 2) *A hazai települések* sok tényezőtől, köztük méretüktől, lakosságszámuktól függő, *eltérő lehetőségekkel bírnak a helyi gazdaságfejlesztés területén*. Ebből kifolyólag a nagyobb és a kisebb települések *más-más eszközöket használnak*. Igazoltam, hogy *a nagyvárosok képesek a leginkább a helyi gazdaság működésébe való beavatkozásra* (finanszírozási krízishelyzetük ellenére, kedvező forrásszerkezetük, kapacitásaik révén), *a kisebb települések számára pedig a térségi összefogás jelentheti a kiutat*. Ugyanakkor *nincsenek modellértékű stratégiák*, minden településnek meg kell találnia a saját receptjét az egyedi problémáira.
- 3) Bár a települési önkormányzati tervezés területén pozitív irányú elmozdulás tapasztalható Magyarországon a rendszerváltás óta eltelt időszakban, továbbra is elmondható, hogy *a tervezés, mint eszköz, inkább a nagyobb városok esetében segíti elő az önkormányzati beavatkozások megfontolt kivitelezését, ütemezését*, a kisebb településeknél – e téren – óriási hiányosságok vannak. A jövőben a megfelelő *tervezés és stratégiakészítés* elkerülhetetlen lesz az uniós források elnyeréséhez, tehát azokat *versenyképességi tényezőkné*k tekinthetjük, mégpedig olyan tényezőknek, amelyek esetében a hazai önkormányzati rendszer egésze komoly hátrányokat halmozott fel.
- 4) A nagyvárosokat leszámítva *általában még nem alakultak ki a hazai önkormányzatoknál a vállalkozókkal és az egyéb partnerszervezetekkel a rendszeres, formalizált kapcsolattartás keretei*. Ilyen értelemben tehát Magyarországon *nem igazán beszélhetünk „klasszikus”, a helyi szereplők összefogására épülő, a partnerségen alapuló helyi gazdaságfejlesztésről*.
- 5) Igazoltam, hogy *a hazai települési önkormányzatok a kormányzati támogatáspolitikai aktuális prioritásainak kiemelkedő jelentőséget tulajdonítanak*, és – főként a kis- és nagyközségeknél, amelyek fejlesztéseikhez meghatározó mértékű központi támogatást kapnak – *a tényleges helyi fejlesztések híven igazodnak az állam által támogatott célrendszerhez*. Az önkormányzati rendszer finanszírozási formája, *a hazai települési önkormányzatok elégtelen mértékű saját forrása indokolja a helyi fejlesztések egyértelmű függését a központi önkormányzati, ágazati és területfejlesztési támogatásoktól*.
- 6) Az uniós elvárásokhoz igazodó hazai *helyi adó törvény* egy korábban *széles körben alkalmazott közvetett gazdaságfejlesztési eszköz használatát, az iparűzési-adókedvezmény illetve -adómentesség nyújtását korlátozza*. Ennek következtében *a leteleplő vállalkozások vonzásának legelterjedtebb*, ugyanakkor

hatékonyságát tekintve leginkább megkérdőjelezhető *formájával kell felhagyniuk a helyi döntéshozóknak*. Ezen eszköz helyettesítéséhez komplex (helyi és központi) adóreform végrehajtására van szükség.

- 7) Magyarországon a kilencvenes évek eleje óta nem változott a helyzet a tekintetben, hogy *a helyi gazdaságfejlesztési feladatok a városokban jobban intézményesülnek*, mint a községekben. A kis- és nagyvárosok többségénél alkalmaznak legalább egy gazdaságfejlesztési szakembert, de sok esetben önálló gazdaságfejlesztési szervezeti egység támogatja a fejlesztési tevékenységet.

7. TOVÁBBI KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

Jelen kutatás bár bizonyos területeken kielégítette a kíváncsiságomat, mégis óhatatlanul számos új kérdés megfogalmazásához és új kutatási terület definiálásához vezetett.

Ezek közül a legfontosabb *a helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások értékeléséhez* kötődik. Véleményem szerint ez lehet a kulcsa a beavatkozás/be nem avatkozás dilemma eldöntésének. Mivel az értékelés a nemzetközi helyi gazdaságfejlesztési gyakorlatban még egyáltalán nem honosodott meg, és az elmélete sem kiforrott, értékes módszertani és empirikus vizsgálatokat lehet majd folytatni a jövőben ezen a területen.

A hazai önkormányzatokhoz kiküldött kérdőívek segítettek néhány, a helyi gazdaságfejlesztés szempontjából érdekes település azonosításában. Ezeket a jövőben érdemes lenne megkeresni és a gyakorlatukat egy-egy *esettanulmányban* bemutatni. Úgy vélem, hogy nem véletlenül vált a helyi gazdaságfejlesztési szakirodalom bevált szokásává a siker-, illetve a kudarctörténetek bemutatása, egy-egy egyedi eset kiemelése – a kutatásom egyértelműen igazolta, hogy nem csak a szabályozás fontos, hanem a gyakorlat is, azt pedig így lehet a leginkább megismerni.

A nemzetközi szakirodalomban számos figyelemreméltó *kutatási módszertannal, modellel* találkoztam, amelyek közül néhány – nem kevés munkával – talán átültethető lenne egy-egy magyarországi vizsgálatba is. Érdekesekek például azok a megoldások, amelyek csupán statisztikai adatokkal, mutatókkal operálnak (pl. *Hepworth, 2004⁹⁾*), s ezáltal teljes körű vizsgálatot tesznek lehetővé – bár vélelmezem, hogy ez a módszertan Magyarországon csak a városok esetében alkalmazható.

Mindenképpen új kutatási feladat *a helyi önkormányzatokon kívüli hazai helyi gazdaságfejlesztési szereplők aktivitásának vizsgálata*, főként a nem kutatott, feltáratlan résztvevőkre fókuszálva.

Ezen kutatási célkitűzések jövőbeli teljesítésével hozzá kívánok járulni a hazai helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat alaposabb megismeréséhez, a lényeges problémák és beavatkozási területek azonosításához, az egyes szereplők lehetséges szerepének definiálásához – azaz a helyi gazdaságfejlesztés hatékonyságának fokozásához.

Jegyzetek

- 1) Young, C.–Kaczmarek, S. 2000: Local government, local economic development and quality of life in Poland. – *GeoJournal*. 2–3. pp. 225–234.
- 2) Cameron, G.–Danson, M.–Halkier, H. 2000: Institutional Change, Governance and Regional Development: Problems and Perspectives. In Danson, M.–Halkier, H.–Cameron, G. (eds.): *Governance, Institutional Change and Regional Development*. Aldershot, Hampshire, Ashgate. pp. 266–275.
- 3) Blakely, E.J.–Bradshaw, T.K. 2002: *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*. London, Sage Publications Ltd.
- 4) Chapin, T.S. 2003: Economic Development Theories. Lecture summary. – <http://garnet.acns.fsu.edu/~tchapin/urp5540/lectures/EDTheories.ppt#1> – 2006.04.19.
- 5) Faragó L. 2004: A közösségi (területi) tervezés szerepe a gazdaságfejlesztésben. In Pálné Kovács I. (szerk.): *Versenyképesség és igazgatás*. Pécs, MTA RKK. pp. 57–66.
- 6) Savitch, H.V.–Kantor, P. 2003: Urban strategies for a global era. A cross-national comparison. – *American Behavioral Scientist*. 8. pp. 1002–1033.
- 7) Syrett, S. 1995: *Local Development: Restructuring, Locality and Economic Initiative in Portugal*. Avebury, Ashgate Publishing Company.
- 8) Reese, L.A. 1997: The use of planning methodologies in local economic development decisionmaking. – *Environment and Planning C: Government and Policy*. 3. pp. 285–303.
- 9) Hepworth, M. 2004: *State of the Nation 2005. The geography of opportunity in 21st century Britain*. London, The Local Futures Group.

8. A SZERZŐ TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓI

Tanulmány:

- A helyi önkormányzati menedzsment szerepe a települések sikerességében. In Mezei C. (szerk.): *Évkönyv 2001*. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Pécs, 2001. pp. 389–404.
- Decentralizáció és helyi gazdaságfejlesztés. In Konferenciakötet (CD-ROM). *IX. Ifjúsági Tudományos Fórum*. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar. Keszthely, 2003.
- Gazdaságfejlesztési gyakorlat a hazai községekben. In Kovács T. (szerk.): *VI. Falukonferencia. A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt*. MTA RKK. Pécs, 2003. pp. 182–189.
- A helyi gazdaság fejlesztése két dél-dunántúli megyeszékhelyen. In Kovács G. (szerk.): *A II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia előadásai*. MTA, DOSZ, Miskolci Tudományegyetem. Miskolc–Lillafüred, 2003. pp. 292–301.
- A helyi gazdaságfejlesztés nemzetközi gyakorlata. In Mezei C. (szerk.): *Évkönyv 2002*. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Pécs, 2003. pp. 25–47.
- A helyi gazdaságfejlesztés szereplői. In Kis M.–Gulyás L.–Erdélyi E. (szerk.): *Európai kihívások 2. Tudományos konferencia*. Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar. Szeged, 2003. pp. 282–287.
- The role of the state subsidies in the regional development. In Hajdú Z.–Pálné Kovács, I. (eds.): *Portrait of South Transdanubia: a region in transition*. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences. Pécs, 2003. pp. 105–117.
- A helyi gazdaságfejlesztés szerepe a települések versenyképességének alakulásában. In *Fiatal regionalisták III. országos konferenciájának kiadványa*. (CD-ROM). MTA RKK NYUTI, SZIE Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola. Győr, 2004.
- A hazai települési önkormányzatok tervezési gyakorlatának vizsgálata. In *Fiatal regionalisták IV. országos konferenciájának kiadványa*. (CD-ROM). MTA RKK NYUTI, SZIE Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola. Győr, 2004.
- The Hungarian Public Administration and Regionalism. In Enyedi, Gy.–Tózsai, I. (eds.): *The Region. Regional Development, Policy, Administration and E-Government*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2004. pp. 244–261.
- Önkormányzati gazdaságfejlesztési gyakorlat a hazai településeken. In Pálné Kovács I. (szerk.): *Versenyképesség és igazgatás*. MTA RKK DTI. Pécs, 2004. pp. 181–265.

- (társszerzők: Illés I. és Zubán Zs.): A versenyképesség uniós követelményei a regionális programokban. Internetes megjelenés az NFH honlapján, az IFM-tanulmányok között. – <http://www.nfh.gov.hu> – 2005.01.05.
- A települések versenyképességét befolyásoló helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat Magyarországon. In Horváth, Gy. (szerk.): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA RKK. Pécs, 2006. pp. 413–442.
- (Hrubi L. társszerző): Az ipar meghatározó vállalatai. In Hajdú Z. (szerk.): *Dél-Dunántúl*. Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest, 2006. pp. 245–254.
- Helyi gazdaságfejlesztés Közép-Kelet-Európában. – *Tér és Társadalom*. 2006. 3. pp. 95–108.
- Local economic development practices influencing the competitiveness of settlements in Hungary. In Horváth, Gy. (ed.): *Competitiveness of Regions and Settlements*. CRS, HAS. Pécs, 2006. – megjelenés alatt
- The role of Hungarian local governments in the local economic development. – *Discussion Papers*. – megjelenés alatt

Recenzió, konferencia-beszámoló:

- Illés Iván: Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integráció, régiók. (Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2002. 362 o.) – *Területi Statisztika*. 2002. 4. pp. 400–402.
- Somlyódy Edit: Önkormányzati integráció és helyi közigazgatás. (Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003. 295 o.) – *Tér és Társadalom*. 2003. 3. pp. 203–206.
- Raffay Z.–Póla P. (társszerzők): Területfejlesztés és tervezés. Beszámoló a Magyar Regionális Tudományi Társaság II. Vándorgyűléséről. – *Területi Statisztika*. 2005. 1. pp. 83–91.

Kézirat:

- A magyar területi gazdaságfejlesztés értékelése. Kézirat. In Hrubi L. (témavezető): *A régiók gazdasági szerepköre*. Pécs, MTA RKK DTI. 2000.
- A Baranya Megyei Területfejlesztési Tanács döntéshozatali mechanizmusának elemzése. Kézirat. In Somlyódy Edit E. (témavezető): *A területfejlesztés döntéshozatali mechanizmusának elemzése a Dél-dunántúli PHARE-mintarégió példáján*. Pécs, MTA RKK DTI. 2001.
- A Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács döntési kompetenciájába tartozó PHARE 9606 Regionális Kísérleti Program Alapra és a PHARE 9705 Regionális Kísérleti Program Alapra benyújtott, valamint támogatásra kerülő pályázatok értékelése. Kézirat. In Somlyódy Edit E. (témavezető): *A területfejlesztés döntéshozatali mechanizmusának elemzése a Dél-dunántúli PHARE-mintarégió példáján*. Pécs, MTA RKK DTI. 2001.

- Hévíz Város Önkormányzatának gazdálkodása. Kézirat. In Somogyi G.–Pálné Kovács I. (témavezetők): *Keszthely–Hévíz településfejlesztési koncepciója*. Pécs, MTA RKK DTI. 2001.
- Keszthely Város Önkormányzatának gazdálkodása. Kézirat. In Somogyi G.–Pálné Kovács I. (témavezetők): *Keszthely–Hévíz településfejlesztési koncepciója*. Pécs, MTA RKK DTI. 2001.
- Nagykanizsa Megyei Jogú Város önkormányzati eszközrendszerének vizsgálata, és Nagykanizsa Megyei Jogú Város önkormányzati eszközrendszerét érintő fejlesztési elképzelések. Kézirat. In Raffay Z. (témavezető): *Nagykanizsa Megyei Jogú Város településfejlesztési koncepciója*. Pécs, MTA RKK DTI. 2002.
- A helyi gazdaság és annak fejlesztése Kaposváron. Kézirat. Készült az OTKA T 034201 sz. kutatás keretében. Pécs, PTE BTK. 2003.
- Helyi gazdaságfejlesztés Szekszárdon. Kézirat. Készült az OTKA T 034201 sz. kutatás keretében. Pécs, PTE BTK. 2003.
- Az olasz területi tervezési gyakorlat vizsgálata. Kézirat. In Somlyódy P. (témavezető): *Egy majdani tervtörvény koncepciójának megalapozása*. Pécs, MTA RKK DTI. 2003.
- Szekszárd Megyei Jogú Város önkormányzatai gazdálkodásának vizsgálata. Kézirat. In Hajdú Z. (témavezető): *Szekszárd településfejlesztési koncepciója*. Pécs, MTA RKK DTI. 2003.
- A települési önkormányzatok szerepe a helyi gazdaságfejlesztésben. Kutatási zárótanulmány, amely az NKFP 5/074/2001 számú, *A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben* című kutatás települési versenyképességet vizsgáló alprogramján belül készült. (Témavezető: Horváth Gy.) Kézirat. Pécs, MTA RKK DTI. 2004.
- A települési önkormányzatok tervezési és fejlesztési gyakorlatának vizsgálata során szerzett tapasztalatok beépítése a II. NFT készítésével kapcsolatos ajánlásokba. In Faragó L. (témavezető): *Területi tervezés és programozás az EU kohéziós politikájának új követelményei*. Pécs, MTA RKK DTI. 2004.
- A Dél-dunántúli régió Operatív Programjának elkészítése. In Faragó L. (témavezető): *A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (2007–2013) koncepcionális megalapozása*. Pécs, MTA RKK DTI. 2005.
- A marcali kistérség helyzete országos és regionális viszonylatban. Kézirat. In Raffay Z. (témavezető): *Marcali Kistérségi Társulás területfejlesztési koncepciója*. Pécs, MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet. 2005.

Tudományos előadás:

- Az integrált egyetemek újszerű továbbképzési modellje. (Felsőoktatási regionális együttműködés a továbbképzés terén.) c. projekt tapasztalatai. – *A PHARE 9705-program zárókonferenciája*. DDRFÜ. Pécs, 2002. október 3.
- A helyi gazdaságfejlesztés szerepe a települések versenyképességének alakulásában. – *Fiatalsági Regionalisták III. Konferenciája*. MTA RKK NYUTI. Győr, 2002. október 11.

- Decentralizáció és helyi gazdaságfejlesztés. – *IX. Ifjúsági Tudományos Fórum*. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaság-tudományi Kar. Keszthely, 2003. március 20.
- A helyi gazdaságfejlesztés szereplői. – *Európai kihívások, avagy az uniós csatlakozás kérdőjelei* c. konferencia. Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar Élelmiszer-gazdaságtan és Marketing Tanszék. Szeged, 2003. május 16.
- A helyi gazdaság fejlesztése két dél-dunántúli megyeszékhelyen. – *Magyarország az Európai Unió küszöbén – Nemzetközi és regionális kihívások. II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia*. MTA, DOSZ, Miskolci Tudományegyetem, Miskolc–Lillafüred. 2003. május 26–28.
- Gazdaságfejlesztési gyakorlat a magyar falvakban. – *VI. Falukonferencia. A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt*. MTA RKK. Pécs, 2003. június 12–13.
- A települési önkormányzatok gazdaságfejlesztési gyakorlata. – *A regionális igazgatás szerepe a területi versenyképességben* c. vitanap. MTA RKK DTI. Pécs, 2004. június 14.
- A hazai települési önkormányzatok tervezési gyakorlatának vizsgálata. A versenyképesség regionális, vállalati és intézményi dimenziói. – *Fiatal Regionalisták IV. Országos Konferenciája*. MTA RKK NYUTI, SZIE Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola. Győr, 2004. november 13–14.